

супраціўныя і загойваючыя замовы і чыннасці ад шкадлівага ўздзеяння на псіхіку; ахоўныя і прадудыруючыя магію дзеля поспеху ў гаспадарцы, ахоўныя, ад хвароб і на добрую прадуктыўнасць каровы [2, с. 517]. Замова, як і любы магічны сродак, была ў нашых продкаў універсальным, ахоўным, папераджальным сродкам, які мог адхіліць ці адмяніць нават будучыя нежаданыя падзеі на ўзроўні вестак аб іх [2, с. 10].

Адным з частых спосабаў узмацнення замовы з'яўляецца зварот да цудоўных памочнікаў, прыродных і надпрыродных сіл. Замова — гэта своеасаблівая славесная формула, якая паводле прымхлівых уяўленняў мае магічную сілу — здольна абавязкова ўздзейнічаць у пажаданым кірунку на знешні свет. Да нябеснага свяціла Я. Купала звяртаецца ў вершы «Песня сонцу», дзе маг-заклінальнік просіць аб сонечнай, яснай долі свайму крывіцкаму народу з «туманнах нізін»:

Аднаві славу нашай старонцы,

Аднаві яе сумны народ! [4, с. 138].

Заклучэнне. Янка Купала — народны, нацыянальны паэт. Яго творчасць увасабляе ўяўленні беларускага народа пра шчасце, свабоду, гісторыю і будучыню. Шляхі да раскрыцця глабальных мастацкіх ідэй мастак слова бачыў у звароце да вуснай народнай творчасці, плённа выкарыстоўваючы вобразна-персанажны і жанрава-паэтычны аспекты. Паэтыка замовы паўплывала на мастацкае аблічча лірычнага героя, на выбар паэтычных прыёмаў, рытмічнай, гукавой арганізацыі тэкстаў, іх інтанацыйнага, эмацыянальнага ладу.

Спіс цытаваных крыніц

1. Беларускі фальклор : энцыклапедыя : у 2 т. / рэдкал.: Г. П. Пашкоў [і інш.]. — Мінск : БелЭН, 2005. — Т. 1. — 768 с.
2. Замовы / уклад.: У. А. Васілевіч, Л. М. Салавей. — Мінск : Беларусь, 2009. — 519 с.
3. Купала, Я. Поўны збор твораў : вершы, пераклады 1904—1907 : у 9 т. / Я. Купала. — Мінск : Маст. літ., 1995. — Т. 1. — 462 с.
4. Купала, Я. Выбраныя творы / Я. Купала. — Мінск : Беларус. кнігазбор, 2002. — 640 с.
5. Міфалогія. Духоўныя вершы / А. М. Ненадавец [і інш.]; навук. рэд. А. С. Фядосік. — Мінск : Беларус. навука, 2003. — 471 с.

УДК 821.161.3:82-31Купрэў

В. М. Яромліч

Установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт», Баранавічы

АДМЕТНАСЦЬ ТВОРЧАЙ АСОБЫ МІКОЛЫ КУПРЭВА

Уводзіны. Хто такі Мікола Купрэў? Далёка не ўсім беларускім чытачам вядома імя гэтага вандроўнага творцы, паэта, празаіка. Пакуль што яго творчасць не заняла належнага месца ні ў школьнай, ні ва ўніверсітэцкай праграмах па айчыннай літаратуры. Ёй прысвечана не вельмі значная колькасць навуковых даследаванняў. Аднак знаёмства з творамі М. Купрэва і тымі мемуарна-біяграфічнымі і літаратурна-крытычнымі крыніцамі, што ёсць у сучасным культурным набытку, выявіла яго як неардынарнага пісьменніка з драматычным лёсам, вартага больш пільнай увагі і дасканаллага вывучэння.

Асноўная частка. Мікола Сымонавіч Купрэў нарадзіўся 25 мая 1937 года на Гомельшчыне, у вёсцы Ямнае Рагачоўскага раёна. У 1943 годзе пры арышце бацьку фашысты паранілі, а пасля жывой закапалі яго маці. «... Яе забілі ў вайну, калі мне было пяць гадоў», — узгадвае Мікола Сымонавіч у гутарцы з Леанідам Галубовічам [1, с. 9]. Пазней гэтая трагедыя неаднойчы адгукнецца рэхам у яго творах...

Адразу пасля вайны сям'я пераехала з Рагачоўшчыны на Брэстчыну. Спачатку жылі ў вёсцы Пескі Бярозаўскага раёна, а затым, у 1953 годзе, пераехалі ў вёску Міхнавічы Івацэвіцкага раёна, дзе хлопец выхоўваўся бацькам і мачыхай. У ціхай палескай вёсцы Пескі і выявіліся літаратурныя здольнасці Міколы, што не засталася па-за ўвагай настаўнікаў. У дзявятым класе ён выступае на абласной нарадзе перад Янкам Брылём, які станоўча ацаніў, а таксама заахоціў таленавітага юнака да творчасці. Пасля заканчэння Івацэвіцкай сярэдняй школы Мікола паступае на факультэт беларускай і рускай мовы і літаратуры Брэсцкага педагагічнага інстытута. У шасцідзсятыя гады настаўнічае ў Чудзінскай сярэдняй школе Ганцавіцкага раёна. У «Палескім дзённіку» Міколы Сымонавіча чытаем: «Вось і ўсё. Пачынаецца новае. Дык дзе ж гэты Чудзін? <...> Дастаў карту раёна: ад майго стала да Чудзіна 105 кіламетраў. Цудоўна. “Чудны” Чудзін. Яшчэ не ўбачыўшы яго, я ўжо, здэцца, жыву там, іду па беразе Лані, прыемна моршчуся ад журавін, рукамі выпцягваю ногі свае з балота, потым на змярканні іду вуліцай і ўсім цёткам, што сядзяць і гамоняць ля хат, кажу “Добры вечар”» [4, с. 74]. Пасля былі іншыя месцы працы: вёска Сташаны Пінскага, Малькавічы Ганцавіцкага, Папялёва Пружанскага раёнаў.

Адным з вучняў Міколы Сымонавіча Купрэва ў Чудзінскай школе падчас яго працы на пасадзе завуча і настаўніка літаратуры быў Алесь Каско, а ў Сташанах — Мікола Антанойскі і Анатоль Шушко, якія таксама мелі літаратурныя здольнасці. Вось як успамінае пра гэта настаўнік і пісьменнік:

«У шасцідзесятых гады <...> я ўжо лічыўся маладым паэтам, друкаваўся ў “Малодосці” і мясцовых газетах. Мае вучні ведалі пра гэта. Адзін з іх — Алесь Каско — усур’ез заняўся паэзіяй і з цягам часу стаў вядомым паэтам...<...> Потым я працаваў у Сташанах Пінскага раёна, таксама ў школе. Тут мае вучні ведалі, што ў мяне ёсць кніжачка вершаў. Гэта некаторых інтрыгавала і “падбівала” на свае вершы. Сярод гэтых некаторых былі Мікола Антанюскі і Анатоль Шушко. ...Усе тое, калі былі вучнямі, вершаў мне сваіх не паказвалі. <...> Толя Шушко прызнаваўся нават у тым, што цікаваў за мною з-за дрэва, з-за куста, калі летам я прыходзіў да сажалкі, і ён глядзеў, ці пішу я там што. А потым ён прыбягаў дахаты і пісаў сам» [1, с. 7].

Васіль Сахарчук так напісаў у сваім артыкуле «Вяртанне вечнага вандроўніка»: «Мікола Купрэў усе робіць надзіва рэдка. Рэдка каму звоніць і піша. Рэдка бывае дома (дый ці ёсць у яго той дом?!). Рэдка натхняецца на вершы, рэдка друкуе іх, рэдка выдае. Рэдка папярэджвае пра сваё з’яўленне і яшчэ радзей — пра знікненне» [3, с. 254]. І гэта на самай справе так: з 1967 па 1986 год Мікола Купрэў знікае і з літаратурнай дзейнасці, і як бы з самога сябе. Аб прычынах гэтага знікнення гаварыць цяжка. «Пра іх Мікола мала каму расказваў, і ўвогуле ён не любіў скардзіцца. Ягонья пуцявіны пралеглі праз усю Беларусь, а ў большасці праз Палескі край. Лягчэй сказаць, у якіх населеных пунктах Мікола не пабываў. Час ад часу ён уладкоўваўся на працу, але доўга там не затрымліваўся — ехаў ці ішоў далей па нязведаных сцежках і дарогах» [5, с. 297]. Па ўсім відаць, што ў жыцці і ў творчасці Мікола Купрэў увесь час знаходзіцца ў дарозе. Таму становіцца зразумелым захапленне пісьменніка вандроўкамі і цягнікамі. Натуральна, што гэта гэма становіцца дамінуючай у творах Міколы Сымонавіча (верш «Сцежка», балада «Вяртанне аблудных сыноў (1772—1992)»).

Можна сказаць, што Мікола Купрэў — творчы вандроўнік, таленавіты мастак без прыстанішча.

А ўседзець не мог

І за тлумным сталом,

У хаце ці недзе ў іншым прыстанішчы...

<...> З гадамі прывык

Жыць лясным бабылём.

Хадзіў пад руку са сцяжынамі босымі.

Была табе спальняй паляна з быллём,

А полагаю — шаты лясныя

З нябёсамі [2, с. 14].

Вось такой уяўляецца постаць Міколы Купрэва Васілю Макарэвічу.

Пасля выдання аповесцяў «Дзіцячыя гульні пасля вайны» (1995) і «На вуліцы Карла Маркса з паэтам» (1997), якія вызначаліся надзвычайнай шчырасцю ў адносінах да сябе і сваіх родных, Купрэў стаў для іх нязручным чалавекам. Некалі бацька вельмі ганарыўся здольнасцямі і поспехамі сына, а цяпер, падчас рэдкіх візітаў Міколы, адмаўляецца пусіца яго ў родную хату. Да таго ж не ўсе звычкі, якія набыў дарослы сын, бацьку радуюць. Мікола Купрэў вымушаны быў начаваць у кацельнях, дзе працаваў яго школьны сябар.

З цягам часу вандраваць па Палесці стала значна цяжэй: сухоты і хворыя ногі не давалі супакою. Мікола Сымонавіч знаходзіць прытулак у вёсцы Папялёва на Пружаншчыне. У 1994 годзе яго прымаюць у Саюз беларускіх пісьменнікаў, а праз два гады за зборнік вершаў «Правінцыйныя фантазіі» ён атрымлівае прэмію імя Аркадзя Куляшова і аднапакаёвую кватэру ў Пружанах. Аднак яго вандроўная натура не можа прывыкнуць да абмежаванасці гарадскога жыцця. «У Папялёве быў прастор, воля, пушча, паэзія... А ў Пружанах — тратуар, асфальт, лесвіца, блочны пакой — сярмяжная проза...», — гаворыць Купрэў.

Свае апошнія гады Мікола Сымонавіч у поўнай адзіноце правёў у Пружанах, перыядычна праходзячы лячэнне ў Вярховіцкім тубдыспансеры (Камянецкі раён). Памёр ён у доме састарэлых у вёсцы Лясная Баранавіцкага раёна, быў пахаваны ў вёсцы Міхнавічы (каля Івацэвіч). На надмагіллі выбіты словы яго ўласнага верша «О, я многа хацеў вам сказаць...».

Заклучэнне. Сапраўды, талент Міколы Купрэва адметны: дзякуючы вандроўнаму лёсу, ён змог увабраць усю прытоеную тугу беларускіх краявідаў, пазней пакладзеную ў аснову сваіх твораў. Паэтычныя творы пісьменніка меладзючыя, эмацыянальна насычаныя, а ў яго прозе знайшоў адбітак няпросты жыццёвы шлях, які давялося прайсці гэтаму таленавітаму чалавеку. І хоць пры жыцці выйшлі толькі два зборнікі М. Купрэва, жыццё яго нявыдадзеных твораў толькі пачынаецца.

Спіс цытаваных крыніц

1. Купрэў, М. С. Палеская элегія : аповесці / М. С. Купрэў. — Мінск : Лит. и Искусство, 2007. — 311 с.
2. Макарэвіч, В. Зорным шляхам. Размова з Міколам Купрэвым / В. Макарэвіч // Новы час. — 2017. — № 20. — 26 мая. — С. 14.
3. Сахарчук, В. Вяртанне вечнага вандроўніка / В. Сахарчук // Польшыя. — 1998. — № 1. — С. 244—262.
4. Чарнякевіч, Ц. З неапублікаванай спадчыны : да 75-годдзя М. С. Купрэва / Ц. Чарнякевіч // Малодосць. — 2012. — № 5. — С. 74—75.
5. Я хацеў вам сказаць... : вершы і паэмы / уклад. В. Шніпа. — Мінск : Маст. літ., 2008. — 302 с.